

บทวิจารณ์หนังสือ

สุวิทย์ วีระศาสตร์¹

เอลซา ไชนูติน. (2552). **ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย**. แปลโดย เพ็ชรี สุมิตร.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิไดโด้ ประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

อินโดนีเซีย เป็นประเทศเพื่อนบ้านของเราในอาเซียนที่มีประชากรมากที่สุด คือ มีประชากรถึง 220 ล้านคน (ค.ศ.2005) และเป็นประเทศมุสลิมที่มีประชากรมากที่สุดในโลก ประเทศนี้มีประชากรมุสลิม 87% นับถือ โปรเตสแตนท์ 6% โรมันคาทอลิก 3% ฮินดู 2% และ พุทธ 1 % เป็นประเทศที่น่ารัก เพราะมีคำขวัญของชาติว่า “เอกภาพในความหลากหลาย” (Unity in Diversity) คือเป็นประเทศที่ยอมรับในความแตกต่างของผู้คนในชาติทั้งศาสนา เชื้อชาติ ภาษา ประเพณี มีวันหยุดประจำชาติ ทั้งวันหยุดของชาวมุสลิม พุทธ ฮินดู ขงจื้อ และคริสต์

อินโดนีเซีย เป็นประเทศที่ใหญ่มากมีพื้นที่ 1,919,400 ตารางกิโลเมตร หรือ 4 เท่าของประเทศไทย ประกอบด้วยเกาะน้อยใหญ่ คือ 13,667 เกาะ แต่คนไทยรู้เรื่องประเทศอินโดนีเซียน้อยมาก โดยเฉพาะหนังสือประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย ซึ่งน้อยมาก เพราะเมื่อเร็วๆ นี้มีหนังสือประวัติศาสตร์อินโดนีเซียที่คนไทยแต่งออกมาเป็นเล่มแรก ชื่อ “อินโดนีเซียรายรัฐจารีตสู่ชาติในจินตนาการ” แต่งโดย ทวีศักดิ์ เผือกสม ตีพิมพ์โดยเมืองโบราณ เมื่อ พ.ศ. 2547 นี่เอง ดังนั้นการที่มูลนิธิไดโด้แห่งประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์สนับสนุนในการแปล A Short History of Indonesia เป็นภาษาไทยจึงเป็นเรื่องที่น่ายินดีมาก ที่คนไทยจะได้มีโลกทัศน์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เพื่อนบ้านของเรากว้างไกลขึ้น ผู้แต่งคือ เอลซา ไชนูติน เป็นนักประวัติศาสตร์ชาวอินโดนีเซีย

¹ รองศาสตราจารย์ และอาจารย์พิเศษ สาขาวิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

แต่งเป็นภาษาอังกฤษตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Cassell Australia เมื่อ ค.ศ.1968, 299 หน้า เนื้อหาของหนังสือนี้เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว 420 หน้า ประกอบด้วย 4 ภาค 11 บท คือ

ภาคที่ 1 บทนำ

บทที่ 1 ภูมิประเทศและประชาชน

บทที่ 2 ปัญหาในการศึกษาประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย

ภาคที่ 2 อินโดนีเซียก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 18

บทที่ 3 ประวัติศาสตร์อินโดนีเซียสมัยต้น

บทที่ 4 การเผยแพร่ศาสนาอิสลาม

บทที่ 5 ชาวยุโรปเข้ามาในสมัยแรก

ภาคที่ 3 ชาติตะวันตกบุกกรุกเข้ามามากกว่าเดิม

บทที่ 6 อินโดนีเซียในคริสต์ศตวรรษที่ 18-19

บทที่ 7 นโยบายจริยธรรมและสังคมอินโดนีเซีย

ภาคที่ 4 ลัทธิชาตินิยม และอิสรภาพ

บทที่ 8 การก่อตัวของ ขบวนการชาตินิยม

บทที่ 9 สงครามและการยึดครอง

บทที่ 10 การต่อสู้เพื่อเอกราช

บทที่ 11 ภายหลังเอกราช

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ขอสรุปสาระสำคัญที่น่าสนใจดังนี้

1. สาเหตุที่ชาวยุโรป เข้ามาสำรวจและค้าขายในเอเชีย มีสาเหตุ
2 ประการใหญ่ คือ ประการแรก เพราะฝรั่งเป็นคนอยากรู้อยากเห็นในดินแดน
ที่ยังไม่รู้ เมื่อเดินทางมาสำรวจแล้วฝรั่งหลายคนชอบเขียนเรื่องที่พบ เมื่อมีการ
ตีพิมพ์เผยแพร่ยิ่งทำให้ คนอยากเดินทางสำรวจยิ่งขึ้น เพราะดินแดนในเอเชีย
มีหลายสิ่งที่แตกต่างจากยุโรปเป็นอย่างมาก ประการที่สอง เพราะฝรั่งอยาก
แสวงหาเงินทอง กำไร จากการนำสินค้าของเอเชียไปขายในยุโรป สินค้าเครื่องเทศ
ไม่มีในยุโรปราคาในยุโรปจึงสูงมาก ขนาดลงทุนส่งเรือสินค้า 3 ลำ ล่มเสีย 2 ลำ
เหลือกลับไปเพียง 1 ลำ ก็ยังได้กำไรหลายเท่า

ในขณะที่ชาวเอเชียไม่สนใจจะไปสำรวจหรือค้าขายในยุโรปเพราะสินค้าที่ยุโรปมีมาก เช่น ผ้าขนสัตว์ไม่เหมาะสำหรับคนเอเชียซึ่งมีอากาศร้อน ส่วนสินค้าบางอย่างที่ชาวเอเชียต้องการ เช่น ผ้าฝ้าย ก็หาซื้อได้จากอินเดีย ผ้าไหมซึ่งเป็นที่ต้องการของชนชั้นสูง เครื่องเซรามิคชั้นดีก็มีขายในประเทศจีน

2. ชาตฝรั่งเศสที่เข้ามาค้าขายอย่างเป็นทางการเป็นลำเป็นสันในอินโดนีเซีย ชาตแรกคือ โปรตุเกส เดิมทีฝรั่งเศสค้าขายผ่านตะวันออกกลาง แต่พอปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 พวกเตอร์กครอบครองตะวันออกกลางได้หมดตั้งแต่กรุงคอนสแตนติโนเปิลถึงลิเบียทำให้พวกฝรั่งเศสค้าขายกับตะวันออกไม่สะดวกเพราะถูกเก็บภาษีแพงมากและไม่ปลอดภัยจากการปล้น จึงหนีไปสำรวจเส้นทางใหม่ ใน ค.ศ. 1492 โคลัมบัสได้พบทวีปอเมริกา ค.ศ. 1497 วาสโก ดา กามา ได้พบเส้นทางมาเอเชียโดยผ่านทางแหลมพายุ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นแหลมกู๊ดโฮป) โปรตุเกสจึงผูกขาดการเดินเรือมาตะวันออกโดยปิดกั้นเส้นทางเดินเรือเป็นความลับอยู่เป็นเวลานาน ใน ค.ศ. 1511 โปรตุเกสสามารถยึดมะละกาและสร้างเป็นฐานที่มั่นและเมืองท่าค้าขายของตน นับตั้งแต่นั้นมาประวัติศาสตร์ของเอเชียอาคเนย์ก็เปลี่ยนไปเพราะต้องเผชิญกับการคุกคามของพวกฝรั่งเศส แต่ขณะเดียวกันก็ต้องการอาวุธปืนของฝรั่งเศสเพื่อใช้รักษาฐานอำนาจของตนในการช่วงชิงความเป็นใหญ่ทั้งในอาณาจักรเดียวกันและระหว่างอาณาจักร

เป้าหมายสำคัญของโปรตุเกสในอินโดนีเซีย คือ หมูเกาะเครื่องเทศ หรือหมูเกาะโมลุกกะ ทางตะวันออกของอินโดนีเซียพ่อค้าโปรตุเกสซึ่งมีทัพเรือของรัฐบาลหนุนหลังได้ทำสัญญากับสุลต่านในหมูเกาะเครื่องเทศและเกาะอื่นๆ เพื่อผูกขาดการซื้อเครื่องเทศแต่เพียงผู้เดียว เครื่องเทศที่สำคัญก็คือ กานพลู (Cloves) ดอกจันทน์ (Mace) ลูกจันทน์ (Nutmegs) และพริกไทย ซึ่งโปรตุเกสได้กำไรอย่างมหาศาล เพราะซื้อถูกมากแล้วเอาไปขายยุโรปแพงมาก ใน ค.ศ. 1513 โปรตุเกส ได้ตั้งสถานการค้าที่เกาะเทอร์เนต และเกาะตีตอร์ในหมูเกาะเครื่องเทศ และต่อมาก็ขยายสถานการค้าไปยังเกาะแอมบอยนา และเกาะตีเมอร์ (1532) และเมืองบันทัมในชาวตะวันตก (1549) ที่จริงการค้าขายของโปรตุเกสในอินโดนีเซียก็ไม่ค่อยง่ายนักเพราะถูกต่อต้านอย่างมากจากแคว้นอาเจะห์ทางตะวันตกของเกาะสุมาตราแคว้นนี้ได้ส่งกองทัพเรือ 236 ลำ ทหารราว 2 หมื่นคน ไปโจมตีเมือง

มะละกาซึ่ง โปรตุเกสจึงไปจากสุลต่านแห่งมะละกา แต่ด้วยอาวุธที่เหนือกว่า โปรตุเกสจึงสามารถรักษาเมือง มะละกาไว้ได้

3. สาเหตุที่โปรตุเกสหมดอิทธิพล ในอินโดนีเซีย

1) โปรตุเกสมิได้เดินทางมาค้าขายเท่านั้น แต่มีพวกบาทหลวง นิกายโรมันคาทอลิก เดินทางมาเผยแพร่ศาสนาด้วย ทำให้คนพื้นเมืองซึ่งนับถือ ศาสนาอื่นไม่พอใจ โดยเฉพาะพวกมุสลิม จึงมีเรื่องกระทบกระทั่ง จนเกิดรบพุ่ง หลายครั้ง เมื่อเกิดสู้รบทำให้รายจ่ายของฝ่ายโปรตุเกสที่ไม่เกี่ยวกับการค้าขาย เพิ่มขึ้น แต่ไม่มีผลตอบแทน

2) ชาวโปรตุเกสส่วนหนึ่งถูกดึงเข้าไปพัวพันการเมืองในหลายแคว้น หลายอาณาจักร หลายคนเข้าไปเป็นทหารรับจ้าง ทั้งพม่าและไทยต่างมีกองทหาร ชาวโปรตุเกสจำนวนหลายร้อยคนไปจนถึงหลักพันทำให้ชนพื้นเมืองไม่เกิดความไว้วางใจพวกโปรตุเกส

3) โปรตุเกสมีอาณานิคม กระจายอย่างกว้างขวางทั้ง อาฟริกา อินเดีย เอเชียอาคเนย์ บราซิล ทำให้กำลังคนและเรือรบกระจายกันออกไป เวลาเกิดกบฏ หรือ สงคราม จะช่วยเหลือกันลำบาก การสื่อสารสมัยนั้นก็ล่าช้ามาก ในศตวรรษที่ 17-18 โปรตุเกสมีประชากรเพียง 1 ล้านคนเท่านั้น (หน้า 116-117)

4. การขยายอำนาจและการค้าของ ฮอลันดาในอินโดนีเซีย

กองเรือสินค้ากองแรกของฮอลันดา นำโดยฮุตแมนมาถึงหมู่เกาะ เครื่องเทศใน ค.ศ. 1596 (หลังโปรตุเกส 83 ปี) ต่อมาใน ค.ศ. 1600 ฮอลันดาก็เข้ามาตั้งสถานีการค้าที่เมืองบันทัม ทางตะวันตก สุดของเกาะชวา พ่อค้าฮอลันดา ค้าขายมานานจนรู้ว่าหากต่างคนต่างค้าขายจะสู้โปรตุเกส สเปนลำบาก เพราะโปรตุเกสได้รวมเป็นประเทศเดียวกันสเปนตั้งแต่ ค.ศ. 1580-1640 และยังต้องสู้กับอังกฤษ กับแข่งกับพ่อค้าฮอลันดาด้วยกันใน ค.ศ. 1602 พ่อค้าฮอลันดาราว 50 บริษัท ได้รวมตัวกันตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (Vereenigde Oostindische Compagnie V.O.C) โดยได้รับมอบอำนาจจากรัฐบาลฮอลแลนด์ ให้ผูกขาด การค้า 99 ปี ตั้งแต่แหลมกู๊ดโฮป ถึงช่องแคบแมกเจลแลน กินพื้นที่ทั้งมหาสมุทรอินเดีย และมหาสมุทรแปซิฟิก บริษัท V.O.C จึงเข้มแข็งและขยายอิทธิพลทางการค้าไปยังพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ด้านทรัพยากรโดยเฉพาะเครื่องเทศ

ใน ค.ศ. 1605 ฮอลันดา ก็ขับไล่โปรตุเกสออกจากเกาะเตอร์เนต และเกาะแอมบอยนาในหมู่เกาะเครื่องเทศ (แต่ 2 ปีต่อมาโปรตุเกสก็มายึดคืน ต้องสู้รบแย่งกันไปมาจน ค.ศ. 1663 โปรตุเกสจึงถูกขับไล่ออกจากหมู่เกาะเครื่องเทศจริง) ค.ศ. 1619 ฮอลันดาตั้งสถานีการค้าที่จาการ์ตา แล้วต่อมาเปลี่ยนเป็นปัตตาเวีย ต่อมาได้สร้างให้เมืองนี้เป็นเมืองท่า เมืองป้อมปราการ และเมืองหลวงของฮอลันดา ในอินโดนีเซีย นอกจากโปรตุเกสแล้วฮอลันดายังขับเคี่ยวกับอังกฤษด้วย ต้องรบกับอังกฤษหลายครั้งและชัยชนะ ทั้งที่ปัตตานี (1619) บันดา (1621) แอมบอยนา (1623) มากัสซาร์ (1660) โดยช่วงที่รบหนักๆ มี 3 ครั้ง คือ ช่วง ค.ศ. 1652-4 1665-7 1672-4 2 ครั้งแรกฮอลันดาเสียเปรียบ แต่ครั้งหลังฮอลันดาเป็นต่อ ค.ศ. 1688 อังกฤษเกิดสงครามกลางเมือง อังกฤษจึงอ่อนลงไปมาก ไม่อาจจะต่อกรกับฮอลันดาในอินโดนีเซียและพื้นที่อื่นในเอเชียอาคเนย์ได้ ฮอลันดาจึงเป็นหนึ่งในเอเชียอาคเนย์ อังกฤษจึงถอนตัวไป ปักหลักที่อินเดียและขยายอำนาจจนได้อินเดียทั้งประเทศในเวลาต่อมา (หน้า 116-119)

5. ปัจจัยที่ทำให้ฮอลันดาเป็นต่อชาติอื่น

1) ฮอลันดา มีทุนมากกว่า เพราะค้าขายมานานและยังรวมตัวกันตั้งบริษัท V.O.C เป็นบริษัทเดียวของฮอลันดาที่ผูกขาดการค้าในมหาสมุทรอินเดีย และแปซิฟิกทำให้มีอำนาจต่อรองมหาศาล

2) ฮอลันดามีเรือมากกว่า เพราะมีทุนมากกว่า การมีเรือมากกว่า ทำให้ได้เปรียบในการหมุนเวียนนำสินค้าจากเอเชียไปยุโรป หรือหมุนเวียนสินค้าในพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้มีสินค้ารุ่นใหม่มาเสนอต่อลูกค้า และทำให้การหมุนเวียนเงินเร็วทุนไม่จมอยู่นาน

3) เนื่องจากฮอลันดาเป็นพ่อค้ามานาน มีประสบการณ์การค้ามากกว่าชาติยุโรปใดๆ (นอกจากยิว จึงมีความเป็นธุรกิจมากกว่าชาติอื่น)

4) เรือฮอลันดา แล่นเร็วกว่าเรือโปรตุเกสซึ่งมีขนาดใหญ่ทะอะทะ ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่า เพราะใช้เวลาขนส่งสินค้าน้อย

5) ลูกเรือฮอลันดา ส่วนมากเป็นชาวฮอลันดาที่มีความภักดีต่อบริษัทมากกว่าเมื่อเทียบกับโปรตุเกสซึ่งมีร้อยละ 90 แม่ เพราะขาดแคลนกำลังคนจึงมีคนหลายเชื้อชาติเป็นพวกหัวขโมยก็มี พวกนักเลงหัวไม้ หรือพวกหนีคดีก็มีคุณภาพและความจงรักภักดีต่อบริษัทน้อย

6) อาวุธดีกว่า ปืนใหญ่ของฮอลันดาทรงประสิทธิภาพยิ่งได้ไกล ทำให้ได้เปรียบเวลารบกัน (ปืนใหญ่ของฮอลันดาจึงมีหลายชาติต้องการ ไทยก็ซื้อมาใช้เป็นจำนวนมาก) (หน้า 119-121)

6. วิธีการยึดครองและแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากอินโดนีเซียของบริษัท V.O.C

บริษัท V.O.C ไม่ได้ตั้งใจจะยึดครองและปกครองอินโดนีเซียตั้งแต่แรก เพราะเป้าหมายหลักของบริษัท V.O.C คือผลกำไร ดังนั้นในสมัยแรกๆ บริษัทจึงมักจะตั้งสถานีการค้าตามจุดที่เหมาะสมทางเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากต้องแก่งแย่งรบพุ่งกับฝรั่งเศสอื่น และชาวพื้นเมืองจึงต้องสร้างกำแพง ป้อมปราการ และมีกองทหารไว้ปกป้องตนเอง เพราะความที่มีอาวุธที่ทันสมัยกว่าชาวพื้นเมือง เวลาชาวพื้นเมืองรบพุ่งซึ่งมีบ่อยๆ เพราะสุลต่านมีภริยาหลายคน จึงมีบุตรมาก บุตรจึงมักแย่งชิงกันเป็นสุลต่าน ฝ่ายที่สู้ไม่ได้ก็มักจะมาขอให้ฮอลันดาช่วย ฮอลันดาก็มักจะช่วยฝ่ายที่ให้ผลประโยชน์ตนเองมากกว่า หรือมีโอกาสชนะมากกว่า เมื่อชนะฮอลันดาไม่เพียงแต่ได้ค่าปรับจากฝ่ายแพ้หรือรางวัลจากชัยชนะซึ่งเป็นทั้งเงินทอง ที่ดิน สิทธิประโยชน์ทางการค้า แม้กระทั่งอธิปไตยเหนือดินแดนบางส่วนหรือทั้งหมดของสุลต่าน ดินแดนของฮอลันดาจึงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ใน ค.ศ. 1743 ได้พื้นที่ราวๆ 70% ของเกาะชวาจนในที่สุดก็ได้ เกาะชวาเกือบทั้งเกาะ (ราว 95%) ใน ค.ศ. 1900 ในเกาะอื่นฮอลันดาก็ได้ครอบครองพื้นที่ในลักษณะเดียวกัน (หน้า 153-171)

สำหรับวิธีการกอบโกยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของฮอลันดาจากอินโดนีเซีย มีหลายวิธี สรุปได้ดังนี้

1) ทำสัญญากับสุลต่านแคว้นต่างๆ ผูกขาดการซื้อผลผลิตจากอินโดนีเซีย ชาวพื้นเมืองจะขายชาติอื่นไม่ได้ ทำให้ซื้อได้ราคาถูกเพราะผู้ซื้อ มีน้อยราย ส่วนผู้ขายมีมากแต่ที่নাเกลียดก็คือ เมื่อผลผลิตมีมากเกินไป ฮอลันดาอาจสั่งตัดต้นไม้ชนิดนั้นทิ้ง เช่น ต้นกานพลู ต้นลูกจันทน์ ซึ่งเครื่องเทศ 2 ชนิดใช้เวลา 12 ปี และ 10 ปี ตามลำดับจึงจะออกผลเพราะเกรงว่าชาวบ้านจะลักลอบเอาเครื่องเทศดังกล่าวไปขายให้พ่อค้าประเทศอื่น (หน้า 121-122) สินค้าที่ฮอลันดาผูกขาดมีกานพลู ลูกจันทน์เทศ ดอกจันทน์ พริกไทย กาแฟ อาวุธ ข้าว ปืน ไม้สัก (หน้า 142)

2) บริษัท V.O.C ผูกขาดการขายสินค้ากับชาวพื้นเมืองวิธีนี้ตรงกันข้ามกับวิธีแรก คือ การขายสินค้าแพง จึงได้กำไรมากเช่นเดียวกับการซื้อถูกแล้วนำไปขายในยุโรปแพง

3) บางเขตไม่เหมาะสมที่จะปลูกเครื่องเทศแต่เหมาะกับการปลูกข้าว บริษัท V.O.C ก็ให้ส่งส่วยเป็นข้าวโดยต้องนำส่งเองกับสำนักงานของบริษัท (หน้า 163)

4) เมื่อฮอลันดาต้องการรับซื้อ ชาวพื้นเมืองจึงต้องขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อจะได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นและขายได้เงินมากพอจะดำรงชีวิตอยู่ได้ จึงเป็นการทำลายป่าอย่างมโหฬาร

5) ฮอลันดาถือว่า ผลประโยชน์ของเมืองแม่ (ฮอลแลนด์) ต้องมาก่อนเมืองลูก (อินโดนีเซีย) ต้องมาทีหลัง จึงปรากฏว่า บริษัท V.O.C บังคับให้ชาวพื้นเมืองปลูกพืชพาณิชย์ที่บริษัทต้องการก่อน พื้นที่ที่เหลือชาวพื้นเมืองจึงจะปลูกพืชที่เข้าต้องการปลูกได้ ผลที่ตามมาคือ อินโดนีเซีย ผลิตข้าวไม่พอบริโภค บริษัท V.O.C ต้องนำเข้ามายาขายได้กำไรสูงเอากำไรกับชาวพื้นเมืองที่อดอยากบางพื้นที่ที่ห่างไกลการติดต่อลำบากมีคนอดข้าวตายก็มี

6) บริษัท V.O.C นำพืชบางชนิดที่เห็นว่าตลาดต้องการมาปลูกในอินโดนีเซีย เช่น กาแฟนำปลูกตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 18 กาแฟเป็นพืชที่บังคับปลูกเช่นเดียวกับชาและเครื่องเทศ (หน้า 152-168)

7) ตอนเริ่มระบบบังคับปลูก บริษัท V.O.C สัญญาว่าจะไม่ใช้แรงงานมากกว่าแรงงานทำนาที่ชาวบ้านผลิตเพื่อบริโภค แต่ในทางปฏิบัติ การบังคับปลูกพืชบางชนิด เช่น คราม ใช้แรงงานมากกว่าปลูกข้าวแต่เดิมมาก (หน้า 164)

8) นอกจากที่กล่าวมาแล้ว บริษัท V.O.C ยังเก็บภาษีศุลกากรและภาษีท่าเรือด้วย

9) สำหรับคนจีนยังถูกเก็บภาษีกองกลางและภาษีหางเปี้ย (หน้า 175)

7. การสิ้นสุดของบริษัท V.O.C

บริษัท V.O.C ถูกยุบไปในปี ค.ศ.1799 เพราะขาดทุนติดต่อกันมาหลายปี จนผู้อำนวยการบริษัทไม่มีเงินสดจะหมุนเวียนประกอบกับสัมปทานที่บริษัทได้รับมา 199 ปีหมดอายุ รัฐบาลจึงตัดสินใจไม่ต่ออายุสัมปทาน ดังนั้นทรัพย์สิน

และหนี้สินของบริษัทจึงถูกโอนมาเป็นของรัฐบาลฮอลันดา ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สาเหตุสำคัญที่บริษัท V.O.C ขาดทุนในช่วง 50 ปีสุดท้าย มี 3 ประการ คือ

ประการแรก เจ้าหน้าที่บริษัทได้เงินเดือนน้อยไม่ปรับตามสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป เจ้าหน้าที่จึงหารายได้พิเศษโดยการคอร์รัปชั่นบ้าง การลักลอบค้าขายส่วนตัวบ้าง แต่งานประจำซึ่งเป็นผลประโยชน์ของบริษัทสนใจน้อยลง (หน้า 151, 176)

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระยะหลังเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้น แต่ระบบการบริหารยังล้าช้าเหมือนเดิม กล่าวคือ กว่าคำสั่งจากฮอลแลนด์จะถูกนำไปปฏิบัติในอินโดนีเซียพืชบางชนิดกว่าจะได้ผลก็ 10-12 ปี ซึ่งช้าอยู่แล้วเมื่อบริษัทส่งปลูกพืชเพิ่ม กว่าจะได้ผลผลิตก็ต้องเผื่อเวลาอีก 2 ปี เป็น 10+2 หรือ 12+2 ปี

ประการที่สาม ค่าใช้จ่ายด้านการทำสงครามของบริษัทเพิ่มขึ้น เพราะสงครามเกิดขึ้นบ่อยๆ ระหว่างคนในวงศ์สุลต่านที่แย่งอำนาจกัน หรือไม่ก็เป็นสงครามระหว่างแคว้นของสุลต่านรวมถึงกบฏชาวจีนซึ่งที่จริงเข้ามามาก็เพราะนโยบายนำเข้าชาวจีนของบริษัท ผลก็คือ รายจ่ายเพิ่มขึ้นมาก แต่รายรับเพิ่มไม่มาก หรือบางครั้งลดลง ผลก็คือ บริษัทขาดทุนอย่างต่อเนื่อง

8. ระบบเกณฑ์แรงงานบังคับปลูก (Culture System) ในช่วงที่รัฐบาลปกครอง ได้มีการปฏิรูปวิธีหารายได้ในช่วง 1830-1870 เรียกว่า Culture System ตามทฤษฎีของระบบนี้ กำหนดให้ ทุกหมู่บ้านต้องกันที่ดิน และแรงงาน 1 ใน 5 มาปลูกพืชที่รัฐบาลกำหนด ที่เหลือเกษตรกรมีอิสระที่จะปลูกอะไรก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติ หลายพื้นที่หมู่บ้านต้องกันพื้นที่ถึง 1 ใน 3 บางพื้นที่มากถึงครึ่งหนึ่งเพื่อปลูกพืชที่รัฐบาลกำหนด บางพื้นที่เกษตรกรต้องใช้เวลามากกว่า 1 ใน 5 มิฉะนั้นงานจะไม่เสร็จ เช่น การปลูกอ้อย คราม ในทางปฏิบัติมีการทำระบบนี้มาใช้ราวๆ ครั้งหนึ่งในพื้นที่ที่ฮอลแลนด์ปกครองโดยตรง รัฐบาลยังได้นำพืชใหม่ๆ มาทดลองและส่งเสริม เช่น ชา ยาสูบ พริกไทย อบเชย ฝ้าย ควินิน การเลี้ยงครั่ง และไหม ยางพารานำมาปลูกครั้งแรกใน ค.ศ. 1883 (หน้า 198, 245) แต่อย่างไรก็ตามการเกณฑ์แรงงานราษฎรไปขอมถนนสะพานก็ยังมิอยู่เสมอ (หน้า 192-194)

9. ใน ค.ศ. 1869 อังกฤษได้เปิดใช้คลองสุเอซทำให้ย่นระยะทางเดินเรือจากเอเชียไปยุโรปได้หลายพันกิโลเมตรโดยไม่ต้องอ้อมแหลมกู๊ดโฮป นอกจากนี้มีการนำเรือกลไฟที่ต่อด้วยเหล็กมาใช้ทำให้บรรทุกสินค้าได้มากขึ้น เรือแล่นได้เร็วมากจากเดิม จากชวาไปฮอลแลนด์ ใช้เวลาราว 6 เดือน ก็เหลือเพียง 27-30 วันเท่านั้น ค่าขนส่งที่ถูกลงทำให้กิจการค้าและอุตสาหกรรมของรัฐบาลในอินโดนีเซียมีกำไรมาก ในช่วง 1870-1890 การส่งออกจากอินโดนีเซียเพิ่มขึ้น 2 เท่า การนำเข้าเพิ่มขึ้น 4 เท่า (หน้า 194-198)

10. ขบวนการชาตินิยมและนโยบายจริยธรรม

ในปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษ 20 ลัทธิสังคมนิยมเติบโตในยุโรปรวมทั้งในฮอลแลนด์ อิทธิพลนี้มีอยู่ในสมาชิกรัฐสภาฮอลแลนด์ทำให้เกิดการผลักดันให้มีการปฏิรูปในอาณานิคม คือ อินโดนีเซียด้วย นโยบายนี้เรียกว่านโยบายจริยธรรม ซึ่งมีสาระสำคัญว่า รัฐบาลที่ดีควรจะต้องปกครองราษฎรให้กินดีอยู่ดี จะเอาแต่ขูดรีดภาษีและแรงงานแบบเมื่อก่อนไม่ได้ ผลของนโยบายนี้ทำให้รัฐบาลหันมาดูแลสุขภาพการสาธารณสุขและได้สร้างโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นในอินโดนีเซียเป็นจำนวนมาก นักเรียนหลายคนเก่งและมีฐานะดี จึงส่งลูกไปเรียนต่อถึงฮอลแลนด์ แต่คนเหล่านี้เมื่อจบการศึกษากลับมาทำงาน กับหน่วยงานของรัฐบาลกลับไม่ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน ได้ค่าจ้างต่ำกว่าคนฮอลแลนด์ที่ระดับการศึกษาเท่ากัน คนที่จบจากโรงเรียนของฮอลแลนด์ในอินโดนีเซียหน่วยงานของรัฐบาลก็ไม่ค่อยรับหรือรับแต่ให้เงินเดือนต่ำมาก ทำให้คนเหล่านี้ส่วนมากออกมาตั้งโรงเรียนเอกชนสอนภาษา มีโรงเรียนเกิดขึ้นเป็นพันโรงเรียนและมีเป็นจำนวนมากที่ เป็นแหล่งบ่มเพาะลัทธิชาตินิยม (หน้า 251-283) ชัยชนะของญี่ปุ่นในสงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย ค.ศ. 1904-1905 ก็มีผลปลุกเร้าชาตินิยมในเอเชียรวมทั้งอินโดนีเซียด้วย

11. เอกราช

อำนาจของฮอลแลนด์สิ้นสุดลง เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกเข้ามายึดอินโดนีเซียในปลายปี 1941 ญี่ปุ่นปกครองอินโดนีเซียจนญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 เดือนสิงหาคม 1945 ขบวนการชาตินิยมมี ซูการ์โน เป็นผู้นำที่ได้ประกาศเอกราชในวันที่ 17 สิงหาคม ปีเดียวกันแต่ฮอลแลนด์ไม่ยอมรับยึดเยื้อมาจน 1949 จึงได้ยอมรับ

แต่ก็มีปัญหาการเรียนตะวันตก (นิวกินีหรืออินโดนีเซีย) จนเกิดรบกับฮอลันดาอีก สหประชาชาติเข้ามาไกล่เกลี่ย ให้มีการลงประชามติใน ค.ศ.1969 ซึ่งออกมาว่า ต้องการรวมกับอินโดนีเซีย

หนังสือเล่มนี้มีจุดเด่น คือ ครอบคลุมเนื้อหาประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ถ้าอ่านเล่มนี้เล่มเดียวก็ได้ภาพรวมประวัติศาสตร์ อินโดนีเซียทั้งหมด ซึ่งเป็นเรื่องยากที่หาคนเขียนในลักษณะนี้ได้ยาก เพราะพื้นที่ อินโดนีเซียกว้างใหญ่และกระจายมาก หนังสือภาษาอังกฤษส่วนมากจะกล่าวถึง ประวัติศาสตร์ของชวามากกว่าส่วนอื่น นอกจากนี้ผู้เขียนยังยกเรื่องที่น่าสนใจ ของชาวแคว้นที่แตกต่างจากส่วนอื่นหรือประเทศอื่น เช่น พวกชาวบาตัก ในสุมาตรา มีมนุษย์กินคนในเขตห่างไกล สังคมที่ผู้ชายมีอำนาจมากชายผู้หญิง เป็นทาสก็ได้ ผู้หญิงต้องรับผิดชอบในครอบครัวเกือบทุกอย่าง วันๆ ผู้ชายไม่ทำอะไร นี่คือสีสันความแตกต่างของพื้นที่ต่างๆ ของอินโดนีเซีย ซึ่งมีมาแต่โบราณ ถึงปัจจุบัน อินโดนีเซียไม่เคยรวมกันได้เป็นหนึ่งเพราะมีเกาะเป็นหมื่นเกาะดูแล ความคุมกันยากมารวมกันสำเร็จก็คือสมัยที่ฮอลันดาปกครองอยู่ราว 350 ปี นี่คือคุณูปการของฮอลันดาประการสำคัญที่สุด ที่ทำให้อินโดนีเซียรวมเป็นหนึ่ง มาจนถึงปัจจุบัน

จุดอ่อนของหนังสือเล่มนี้มีน้อยที่เห็นได้ชัดมี 2 ประการ ประการแรก ภาษาไทยที่แปลมาแล้ว ไม่ลื่นหูเหมือนประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของ ดี.จี.อี. ฮอลล์ (ท่านผู้หญิงวรณัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะเป็นผู้แปล) ซึ่งแปลได้สละสลวยเข้าใจง่ายกว่ามาก นอกจากนี้ การบรรยายของฮอลล์ก็เห็น ภาพความเป็นคนปรากฏในหน้าประวัติศาสตร์เล่มนั้นมากกว่า ประการที่สอง หลักฐานที่ใช้ค้นคว้าเพื่อเขียนประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย ใช้เอกสารภาษาอังกฤษ ทั้งหมดในขณะที่ของศาสตราจารย์ฮอลล์ ใช้ทั้งภาษาอังกฤษ ดัตช์ มาเลย์ เยอรมัน แม้กระทั่งภาษาฝรั่งเศส ทำให้มีการตรวจสอบข้อมูลได้ถูกต้องน่าเชื่อถือ มากกว่า